

OD ISTOG AUTORA

PAPINA KĆI

DARIO FO

ŠAMPION

Prevela s italijanskog
Gordana Breberina

■ Laguna ■

Naslov originala

Dario Fo

RAZZA DI ZINGARO

Copyright © Chiarelettere editore srl

Soci: Gruppo editoriale Mauri Spagnol S.p.A.

A cura di Chiara Porro e Jacopo Zerbo. Illustrazioni disegnate e dipinte da Dario Fo con la collaborazione di Michela Casiere e Jessica Borroni.

Foto di Lorenzo Mennonna.

Questo libro è tratto dalle testimonianze di Paolo Cagna Ninchi e di Jana Pavlović.

L'Editore si dichiara a disposizione degli aventi diritto per l'immagine pubblicata in quarta di copertina.

This edition is published by arrangement with Tempi Irregolari, Gorizia.

Translation copyright © 2018 za srpsko izdanje, LAGUNA

Questo libro è stato tradotto grazie ad un contributo alla traduzione assegnato dal Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale Italiano.

Ovo delo je prevedeno zahvaljujući doprinosu za prevod koji je dodelilo Ministarstvo za spoljne poslove i međunarodnu saradnju Republike Italije.

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

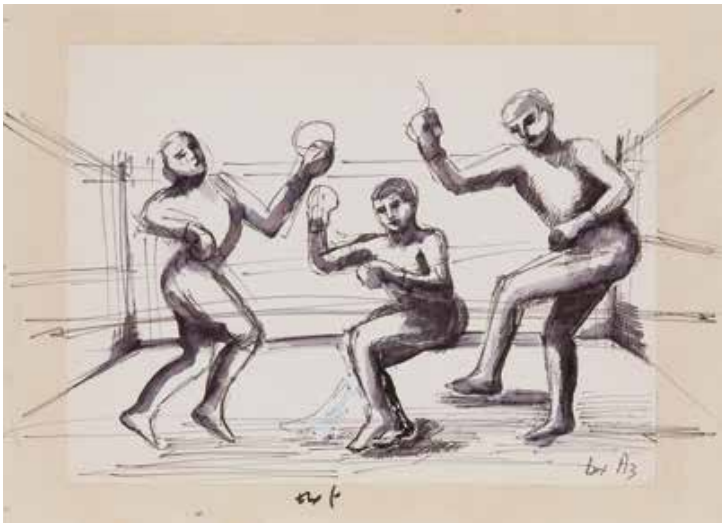
ŠAMPION

Sadržaj

Prvi put u ringu	9
Tri lavice i jedan lav	23
Velika porodica s mnoštvom životinja	27
Razgovor s trenerom	37
Ratni pokolj i dečak junak	43
Neviđen uspeh mladog Johana	49
„Viči, Margareta, bodri me!“	61
Šampion, ali nema ništa od Olimpijade	69
Zaljubljeni profesionalac	83
Osporena pobeda	91
Johanova maska	107
Kraj karijere	113
U bekstvu od nacista	121
Sint i vojnici	131
U koncentracionom logoru	135
Poslednji meč	139
<i>O autoru</i>	<i>149</i>

Prvi put u ringu

Godine 1914, u severnoj Nemačkoj, u Hanoveru, osmogodišnji dečacić po imenu Johan Trolman pravi društvo godinu dana starijem drugu koji je došao na trening boksa

Trening u fiskulturnoj dvorani

u fiskulturnu salu srednje škole u njihovoj četvrti. Prvi put prisustvuje nečem takvom. Jeste se nekoliko puta potukao sa vršnjacima, ali mu to, ruku na srce, nije bilo nimalo zabavno, između ostalog i zato što je dobio jedan udarac pesnicom tačno ispod oka, a drugi u visini uva, pa se onda ceo dan žalio na zujanje u glavi i vrtoglavicu.

U fiskulturnoj sali posmatra kako se dečaci penju na veliki podijum i bore rukama u bokserskim rukavicama pokušavajući da pogode jedan drugog u glavu i po celom gornjem delu tela. Izbegavaju se, kruže jedan oko drugog, a onda iznenada zaspu suparnika udarcima. Dečaci u dvorani koji prisustvuju borbi bodre ih i često komentarišu, aplaudirajući i čak se i smejući, dok trener dovikuje bokserima, krećući se tik uz njih, šta treba da rade: „Uzmite dah! Dišite na nos, ne na usta! Krećite se! Noge su ono po čemu se dobar bokser razlikuje od duduka! Stop, iz početka! Leva ruka ne treba stalno da bude ispružena, menjajte oslonac i stav! Napravite korak nazad, a onda odmah ponovo krenite u napad! Ne, ne udarajte žestoko, polako, kao da se igrate!“

Posle treninga svi dečaci odlaze u prostoriju sa tuševima. Taj ritual ih očigledno silno zabavlja i oslobađa napetosti. Šale se, cerekaju, podsmevaju jedan drugom.

Kad se Johan ponovo nađe sa drugom, on usklikne: „Ala je lep ovaj sport! Ludo sam se zabavljao. Da li bih i ja mogao da se upišem u ovu školu?“

A drug će na to: „Naravno, možemo odmah da pitamo trenera.“

Johan je predstavljen treneru, koji ga odmerava dok mu steže i opipava mišice, penjući se sve do ramena i vrata. Potom ga hvata za ručni zglob i tera da se okrene u

jednu stranu, a zatim vrti oko svoje ose. Onda mu pokaže svoju kancelariju i kaže: „Pođi sa mnom. Može da dođe i tvoj prijatelj Franc. Ujutru dolazi lekar koji će obaviti kratak pregled: srce, pluća i tako dalje. Tu je zatim jedan dokument. Tvoj otac mora da dođe u narednih nedelju dana i potpiše ga.“

Počev od tog trenutka, Johanov život se potpuno menja.

Dan kasnije, dvojica dečaka, Johan Trolman i Franc Ulman, nalaze se u školi pola sata ranije. Kratak lekarski pregled: sve je u redu, srce, pluća, razni refleksi. Ulman onda ode sa drugom da odabere šorts, majicu i boksterske rukavice. Nadležni za opremu gleda cipele novog člana: „Pobogu! Zar nemaš neki par koji nije toliko težak? Pa to su gojzerice!“

„Ne, žao mi je. Moj brat ima par cipela koje liče na tvoje, ali mi ih sigurno neće pozajmiti!“

„U redu, možda imam jedne lake, pripadale su momku koji je prestao da trenira.“ I rekavši to, da mu cipele koje su nošene, ali su baš njegov broj. Onda uzvikne: „Hajde, sreća uvek kreće od nogu.“*

Dvorana je nekoliko minuta kasnije puna dečaka. Trener ih pozdravlja pljeskajući ih po ramenu: „Danas počinjemo sa jednim lepim trčanjem. Izadimo i prođimo kroz ceo park sve do reke Lajne, pa pređimo preko mosta, a onda ćemo videti da li ste u dobroj kondiciji ili je bolje da vas vratim nazad.“

Johan ne može da zauzda osmeh. Evo ga u grupi trkača i ubrzo se, i ne primetivši, obreo na čelu, blizu trenera, koji se s vremena na vreme okrene prema dečacima i naredi:

* Autor parafrazira italijansku izreku *Il bennessere parte dai piedi*. (Dobro zdravlje kreće od nogu.) (Prim. prev.)

„Produžite korak i, na moj znak, okrenite se triput oko sebe. Hajde! Nastavite da trčite, a sad skačite, ovako!“

On izvodi velike skokove, jedan za drugim. „Gore ruke, trčite mašući rukama, dišite uvek na nos, a sad dole ruke, trčite sitnim korakom. Zaustavite se, stop! Spustite se maltene u čučanj i sad pokušajte tako da nastavite. Pazite, ustanite, pa čučnite, krećući se sve vreme. Stop, sad normalno hodajte.“

Grupa je prešla preko mosta i trener sada izdaje novo naređenje: „Svi sedite! Potražite neko udobno mesto. Šta ti radiš, zašto si se šćućurio tu, na kamenju? Šta si ti? Fakir? Tamo, na travu! Boks nije sport za pokajnike.“ Posle četvrt sata svi moraju ponovo da ustanu. „Polako, hodajte tamo-amo normalnim korakom. Bole vas malo mišići, jelda? Naročito nožni. Protrljajte ih, neka svako uradi isto što i ja.“ I dok to govori, energično masira kolena i listove. „Nastavite, a sad stop, vraćamo se kući. Ubrzo ćemo nastaviti da trčimo, ali sačekajte da se ugrejete.“

Johan je oduševljen. Trening ga je ispunio radošću kakvu nikad ranije nije osetio. Te noći je toliko uzbuđen da ne može da zaspi. Kad najzad utone u san, sanja da i dalje trči i skače. Ujutru je budan već u sedam. Sastanak u školi je za tri sata.

Izađe maltene odmah iz kuće sa kriškom hleba i parčetom sira u rukama i odmah krene da trči. Stigne do parka i ode sve do mosta. Onda se vrati nazad. Konačno je došlo vreme da uđu u fiskulturnu salu. „Šta se danas radi?“

Prijatelj Franc mu kaže: „Pogledaj, evo ovde piše, na ovoj tabli na zidu. ‘Trening sa džakom’.“ I pokaže mu nekoliko *baglji* punih peska koje vise ispred njih.

Kad uđe trener, svi ga pozdrave i on onda stane ispred džakova. „Prva trojica udaraju ovde, a ostali sa mnom na vratilo.“

Johan nastoji da oponaša Franca, koji je već ispred *baglje* i udara pesnicama ujednačenim ritmom. Ali drug ga odmah posavetuje: „Ne udaraj prejako na početku, inače ćeš ubrzo imati osećaj da su ti se ruke odvojile od trupa.“

Posle džakova, na redu je vratilo. Trener pomaže Johanu da se okači i podigne do šipke. Posle nekih pola sata iznenada se prelazi na drugu vežbu. Treba da se bace potbuške sve do poda, a zatim da ustanu, pa se ponovo spuste. „Jedan, dva, tri, četiri!“ Johan posle toga pipa mišiće celog tela, koji kao da su se udrvenili. „Hodajte, hodajte polako ukруг!“, glasi trenerovo naređenje. „A za kraj svi pod tuš!“

„Hej“, uzvikne Johan kad stane sa ostalima pod mlaz vode, „topla je! Kako je boks lep sport!“

Prolazi još nekoliko dana, rituali su svaki put drugačiji. Preskakanje konopca. „Sreća da sam ovo naučio od sestre. Hop-hop-hop!“ Onda dizanje tegova, pa vežbe ritmičke gimnastike. Zatim naskaču, jedan za drugim, na švedski sanduk. „Hej, France, pa kada ćemo opet da boksujemo?“

„Smiri se, uskoro.“

I zaista, trener ih po podne poziva u ring. „Ko zna s kim će mi reći da boksujem...“

Trener mu pomaže da navuče bokserske rukavice. Onda mu kaže: „Udaraj desnom rukom u moju šaku“, i pruži mu dlan. „Ne boj se, snažno udaraj. A sad levom rukom u drugu šaku. Prvo u ovu, pa u ovu, sve brže!“ Posle nekog vremena, Johan se nađe pred dečakom većim od sebe. „Hajde, sparinguj mu!“, naredi trener dečaku.

„Polako, samo ga dodiruj, ali ne po licu. Po ramenima, grudima i mišicama.“ A onda, obraćajući se Johanu, doda: „Radi i ti to isto. Krećite se, hajde, uzmaknite, pa navalite i desnicom i levicom. A sada pojačavajte udarce.“ Johan istog trena završi na zemlji: sedi na podu. Smeh drugara natera ga da odmah ustane. Sad i on proba da zada snažne udarce, ali ih onaj drugi izbegava, izmiče se, napravi tri koraka unazad, pa krene napred. Još jedan udarac i Johan je opet na zemlji. Trener mu pomaže da ustane, a onda mu kaže: „Iz početka, pokušaj da izbegneš udarce, nemoj nikada da stojiš u mestu. Trudi se, pre svega, da blokiraš protivnikove udarce, a onda ga iznenadi. I zadaj udarac. Hajde, probaj sa mnom, ne boj se, udari, udari ponovo, eskiviraj, a sad udari! Ne boj se, udari!“ Johan udari trenera pesnicom u grudi. „Dobro, bravo, tako treba! A sad nastavite vas dvojica.“ Johan podigne gard, blokira jedan, pa drugi udarac, izmakne se u stranu, a zatim zada udarac. „Šta se desilo? Oh, izvini!“ Protivnik je završio na podu. Prijatelj mu pljeska.

Johan sutradan sazna nešto što ga je prilično rastužilo. Trener nije tu, morao je hitno da otputuje u Austriju kako bi učestvovao na nekom skupu o boksu. Biće tamo najmanje nedelju dana. Umesto njega, tu je drugi trener koga su im predstavili. Stariji je, ali je vrlo simpatičan. Odmah se baca na posao. Johan je ponovo u ringu. Odmah se vidi da novi trener zna šta radi. Sve vreme daje instrukcije i podstiče ih da se hrabro bore. Johan je oduševljen ovim sportom, koji u Nemačkoj postaje sve popularniji. Izgleda da je čak i car zagriženi ljubitelj boksa.

Narednog dana počinje škola. Prijatelj ga podseća na to.

„Šteta“, prokomentariše Johan, „žao mi je što neću moći da nastavim sa treninzima...“

„Pa mi od sutra možemo na večernji trening.“

„Večernji trening boksa?“

„Da.“

„Možda je bolje da napustim školu!“ Franc ga odmah napadne: „Jesi li lud? Vodi računa, ako ne opravdaš izostanke, mogu da te izbace, šta ćeš onda da kažeš ocu?“

„Ne, ne boj se, šalim se! Ja volim da idem u školu, volim i da čitam, učim. U svakom slučaju, ne brini, neću propuštati večernje treninge. Boks mi se isuviše dopada!“

Johan se silno razočara kada, posle nedelju dana, još nema prvog trenera. Misli da je mnogo napredovao i gori od nestrpljenja da ga iznenadi svojom izuzetnom veštinom. Kad prođu još tri dana, prvi trener se konačno vrati

David i Golijat

i zamenik mu podnese izveštaj: „Bio sam dobar prema tvojim petličima. Reći ću ti da si ih pametno birao, mnogi od njih su dobri u ovome.“

„Stvarno? Hajde onda da vidimo šta znaju.“

Dečaci se, dvojica po dvojica, penju u ring. Svi su ozbiljni, trude se kao da učestvuju na nacionalnom prvenstvu. Mnogi završe na podu, pa ustanu i bace se na protivnika. Dolazi red na Johana, koji, čim se popne u ograđeni kvadrat, krene da mlatara rukama i juri kao sumanut.

„Hej!“ vikne učitelj. „Smiri se! Runda traje tri minuta, a ne dve sekunde!“ Ali Johan je u odličnoj kondiciji, okretniji i odlučniji nego ikada.

„Svaka čast“, čestita trener svom zameniku. „Gde si ovoga pronašao?“

„Nigde, već je bio ovde.“

„Neverovatno! Vas dvojica nastavite, kao da je ovo pravi meč!“

Johan se okreće oko svoje ose i juriša. Onda se zatvori u odbranu i napada iznenada. Njegov protivnik završava na podu, ustaje na jedvite jade.

„Ti se odmori“, naredi mu trener, „a ti“, dodaje, pokazavši na jednog drugog, starijeg dečaka, „dođi ovamo. Zameni ga.“

Johanov novi protivnik je viši od njega najmanje pedeset centimetara, ali boksuje sav smeten. Njegov protivnik menja položaj neočekivanom brzinom, a onda munjevito napadne levom, desnom, levom. Dečak se tetura i uzmiče ka konopcima. Trener ih zaustavi. „Stop! Hvala. Vi se odmorite, a mi idemo na kafu.“ Rekavši to, on uhvati kolegu koji ga je zamenjivao podruku i njih dvojica se

popnu na prvi sprat, gde je bar. Trener koji se upravo vratio iznenađen je onim što je Johan prikazao u ringu za vreme te kratke probe.

„Kako osmogodišnji mališan može da pokaže sve te kvalitete posle samo deset dana treniranja?“

„I ja sam se to zapitao. Uveravam te da sam mu svih ovih dana davao samo uobičajena uputstva: kako da se namesti, uzmakne, zada dva vezana udarca čim se protivnik otvori i kruži oko protivnika koji napada.“

„Izvini, jesi li i ti primetio da taj dečko ima neverovatnu boksersku tehniku? Od koga li ju je naučio?“

„To sam se i ja zapitao kad sam video kako baca na pod druga koji ima maltene profesionalno iskustvo.“

Tada se umeša konobar, koji im donosi kafu: „Izvinite što se mešam. Pričate o malom Trolmanu, jelda?“

„Da, pričamo o njegovom urođenom daru za boks.“

„Upravo tako. Sinoć sam nakratko zastao da ga pogledam dok je bio u ringu i moram reći da se taj Johan kreće kao da je pohađao školu boksa otkako je izašao iz majčine utrobe.“

Prvi trener onda upita konobara: „Poznaješ li dobro tog dečaka?“

„Da, stanuje blizu mene.“

„Jesi li se raspitao da nije možda trenirao borilačke veštine? Recimo, boks u kome se protivnici udaraju i nogama...“

Drugi trener odgovori: „Ah, da, video sam to jednom u Parizu, kad su nastupali ljudi iz Sijama.“

Konobar nastavi: „Prekjuče sam, vraćajući se kući, prešao deo puta s njim i njegovim prijateljem, i saznao sam da taj Johan nije Namac, on je Ciganin.“

„Hoćeš da kažeš Sint?“

„Da, Sint, Ciganin.“

„Oni dobro sviraju violinu“, primeti prvi trener, „i mogu da igraju pomerajući gudalo gore-dole kao žongleri.“

„Eh da, to nije naš slučaj“, prokomentariše drugi trener.

„Ma ne, to jeste naš slučaj!“

„Kako to misliš?“

„Taj momak pomera noge i torzo baš kao Sint i kad igraju na svojim proslavama!“

„Istina je! To sam i ja primetio!“, umeša se konobar.

„Sad sam se setio“, kaže drugi trener, „čuo sam da na neverovatnim skupovima pripadnika svoje zajednice Sint i ponekad priređuju mečeve slične onima u kojima učestvuju ljudi iz Sijama, ali ne zato da bi oborili jedan drugog na pod, nego samo da bi iskalili bes i ozlojeđenost. Ukratko, pretvaraju se da se ubijaju od batina, ali se maltene uopšte ne dodiruju, kao u nekom plesu.“

„Baš lepo!“, uzvikne konobar. „To stvarno nisam znao! Izvinite, ali zovu me.“ I rekavši to, on pride drugom stolu.

„U svakom slučaju“, nastavi trener, „ja smatram da takav dar, bez obzira o kom je dečaku reč, treba da otkrijemo i negujemo, ali bez preterivanja.“

„I šta ćeš da radiš?“, odvrati drugi trener. „Izdvojićeš ga iz grupe i trenirati zasebno?“

„Ma kakvi! Ako mu stvorimo kompleks različitosti, nadrljali smo! Treba ga pustiti da sam sazri i nipošto ne treba isticati njegovu izuzetnu veštinu i osećaj za igru.“

„E pa srećno! Ali, izvini, kako ćeš izbeći da ostali primete da ti je miljenik?“

„Uradiću ono što se radi kad se krote konji.“

„Kako to misliš? Stavićeš mu ular i uzde?“

„Ne! Znaš, ja sam ranije radio kao pomoćnik konjušara i naučio sam kako se pripitomljavaju ždrebad. Najnadarenija su ona koja se najviše ritaju, naročito ako si previše popustljiv prema njima. Ili, još gore, ako ih pomiluješ posle svakog dobrog naklona.“

„Tako je, a onda im daš kocku šećera.“

„Upravo tako. Nema milovanja, nema šećera. I ne sme da primeti kad mu navučesh ular.“

Prođe nekoliko dana i Johan na prvoj pauzi pride treneru, silno se snebivajući, i kaže: „Izvinite, treneru, što smetam, ali hteo sam nešto da vas zamolim.“

„Reci, o čemu se radi?“

„Morao bih da izostanem sa treninga najmanje tri dana. Moram da idem u Hamburg, u stvari, u okolinu Hamburga.“

„Otkud to?“

„Dedi je umro brat, idem na sahranu.“

„Baš mi je žao. Hamburg je prilično daleko. Jesi li mnogo voleo tog dedinog brata?“

„Jesam, iako ga nisam poznavao.“

„Nisi ga poznavao, ali si ga ipak voleo? Kako to?“

„Deda mi je stalno pričao o njemu. Živeo je od sviranja violine.“

„Kako to misliš?“

„Da je zarađivao za život pomoću tog instrumenta i pripovedajući drevne priče našeg naroda. Uspevao je da sastavi kraj s krajem od ono malo novca što bi tako prikupio. I pevao je na proslavama, svadbama, rođenjima dece i sahranama.“

„Svirao je na sahranama kao na nekom slavlju?“

„Da, upravo tako. Ja sam Sint, gospodine treneru, i za nas je sahrana pravo slavlje, jer svako priča najvažnije događaje iz pokojnikovog života.“

„Trebali ti da pričaš o njima? Iako ga nisi poznao?“

„Naravno, ispričaću ono što su meni pričali, najzabavnije priče. Ako neko uspe da nasmeje sve prisutne, pokojnik je zadovoljan.“

„Izvini, pitaću te još samo ovo. S kim ideš u Hamburg? Nadam se sa nekim rođakom.“

„Ne, treneru, ne sa nekim rođakom, nego sa svim rođacima. Sa svim članovima moje porodice i drugih porodica sa kojima smo u srodstvu.“

„I koliko će vas biti?“

„Pa mi Trolmanovi uvek putujemo u ogromnom broju. Kad se saberu sva deca, rođaci i unuci, ima nas tridesetak, ali čim stignemo u Burgdorf, pridružiće nam se tamošnji rođaci, kojih ima preko pedeset. I tako će biti sve dok ne stignemo u Hamburg. Poslednji put kada smo bili zajedno na jednom venčanju u Antverpenu, bilo nas je više od hiljadu.“

„Pobogu! Rađajte se, dakle, i množite se, što kažu...“

„Da, treneru. Za nas je porodica središte svega. Moj otac kaže da smo mi Sinti i Romi jedan isti narod, samo smo se raštrkali naokolo kako ne bismo boli oči.“

„Ali čekaj malo, šta ostaje od tih susreta na kojima proslavljate venčanja i sahrane, a pre svega od događaja koje prepričavaju pripadnici tvog klana?“

„Kako to mislite?“

„Hoću da kažem: da li se to pamćenje prenosi samo usmeno ili nešto ostaje i zapisano? Novine, knjige...“

„Jednom sam čuo oca kako kaže: 'Mi smo narod bez pisanog jezika, mi ga naprosto nemamo. Mi prenosimo svoju istoriju drugima tako što usmeno iznosimo svoja sećanja.'“

„Ma kako je to moguće? Sve ovo što si mi rekao isuviše je važno. Šteta što postoji opasnost da bude zaboravljeno.“